

Helsingissä 15.12..2009

TUTKIMUSTULOKSET JA TASAPUOLISUUS EDELLYTTÄVÄT HYVITYSMAKSUA MUSIIKKIPUHELINTEN KALTAISIIN MONITOIMILAITTEISIIN

Arvoisat tekijänoikeuspoliittisen ministerityöryhmän jäsenet,

- *Yksityisen kopioinnin hyvitysmaksun tuotto romahtaa noin 30 % vuodessa. Koska maksu ei enää seuraa teknistä kehitystä, suuri osa yksityisestä kopiointista tehdään nykyisin laitteilla, jotka eivät ole maksun piirissä.*
- *Pahoittelemme vakavasti sitä, ettei tätä epäkohtaa ei korjattu, kun valtioneuvosto päätti vuoden 2010 hyvitysmaksusta. Jos maksun piirissä olevan laitekannan päivittäminen jatkuvasti laiminlyödään, se merkitsee hyvitysmaksun alasajoa.*
- *Hyvitysmaksun on määrä olla korvausta siitä, että kuluttajat saavat ostamisen sijasta itse kopioida kulttuuri- ja viihdetuotteita. Tutkimusten mukaan vuodessa kopioidaan 2 miljardin euron edestä, mutta hyvitysmaksua on kerätty viime vuosina noin 10-12 miljoonaa euroa.*
- *Koska korvaus kattaa jo nyt vain vähäisen murto-osan kopioinnin markkina-arvosta, kotimainen kulttuuriala ei kestä sitä, että maksun annetaan kutistua vielä tästäkin. Vetoamme, että valtioneuvosto korjaa tämän epäkohdan mahdollisimman nopeasti.*

Tekijänoikeuslaissa kuluttajille annetaan merkittävä oikeus. He voivat hankkia kulttuurituotteita ostamisen sijasta kopioimalla. Oikeus yksityiseen kopiointiin on poikkeuksellinen etu. Esimerkiksi tietokone-ohjelmia se ei koske.

Tätä etua ei ole tarkoitettu ilmaiseksi. Sen korvaukseksi on säädetty hyvitysmaksu, jota on määrä kerätä kopiointivälineiden hinnassa.

Myös EU-direktiivi edellyttää, että yksityisestä kopiointista järjestetään kohtuullinen hyvitys. Direktiivin mukaan tämä on ehto sille, että yksityinen kopiointi voidaan sallia.

Hyvitysmaksu hiipuu pois, koska se ei seuraa teknistä kehitystä

Hyvitysmaksu on aiemmin seurannut teknistä kehitystä. Kun kopiointi siirtyi kasettinauhureilta MP3-soittimiin ja videonauhureilta tallentaviin digibokseihin, hyvitysmaksu siirtyi myös näihin. Enää näin ei tapahdu. Tutkimusten mukaan suuri osa yksityisestä kopiointista tehdään nykyisin sellaisilla monitoimilaitteilla, jotka ovat hyvitysmaksun ulkopuolella. Näitä laitteita ovat mm. musiikkipuhelimet ja erityisesti matkapuhelimiin tarkoitetut muistikortit.

Tämä on merkittävä ongelma. Ellei maksua kerätä tasapuolisesti myös uusista kopiointivälineistä, korvaus pienenee perusteettomasti sitä mukaa kun uudet kopiointilaitteet korvaavat vanhat. Kulttuurin tulot pienenevät, vaikka kopiointi kasvaa. Se ei ole oikeudenmukaista eikä lain säätäneen eduskunnan tarkoitus, koska se vaarantaa vakavasti kotimaisen kulttuurituotantomme.

Tämä näkyy jo nyt: tuoreet osavuositilastot hyvitysmaksun kertymästä osoittavat, että hyvitysmaksua kertyy tänä vuonna 30 % vähemmän kuin viime vuonna.

Valtioneuvoston noudatettava lakia

Tekijänoikeuslain 26 a §:n mukaan hyvitysmaksua tulee maksaa laitteista, joihin teos voidaan tallentaa ja joita ”merkittävässä määrin” käytetään yksityiseen kopiointiin. Ei siis vaadita, että laitetta käytettäisiin pääasiallisesti yksityiseen kopiointiin. Asiasta keskusteltiin ja se ratkaistiin nykyistä tekijänoikeuslakia säädettäessä hallituksessa ja eduskunnassa.

Se, että kopiointilaitteille voidaan tallentaa muutakin kuin suojattua aineistoa, on aina huomioitu hyvitysmaksun suuruudessa. Samalla tavalla voidaan toimia myös musiikkipuhelimien ja niiden muistikorttien kaltaisten laitteiden kohdalla.

Opetusministeriön ja valtioneuvoston tulee soveltaa tekijänoikeuslakia ja hyvitysmaksun piiriin tulee välittömästi saattaa sellaiset musiikkipuhelimen ja niiden muistikorttien sekä ulkoisten kovalevyjen kaltaiset laitteet, joita tutkimusten mukaan käytetään merkittävässä määrin yksityiseen kopiointiin. Tätä koskeva esitys on saatettu ministeriölle kesä-heinäkuun vaihteessa.

Kohteliaimmin,

Luovan työn tekijöiden ja yrittäjien (Lyhty) valtuuskunta

Aleksi Bardy

Lauri Kaira

Puheenjohtaja

Sihteeri

LIITE 1: Yksityinen kopiointi ja siitä säädetty tekijänoikeuskorvaus

- EU-direktiivi edellyttää hyvitysmaksua eli kohtuullista korvausta (fair compensation) kulttuuri- ja viihdetuotteiden tekijöille niissä EU:n jäsenmaissa, joissa teosten kopiointi yksityiseen käyttöön sallitaan.
- Suomen hyvitysmaksu korvaa vain murto-osan kopioinnin markkina-arvosta. Vaikka vuodessa kopioidaan 2 miljardin euron edestä, hyvitysmaksua kerätään vain 10–12 miljoonaa euroa.
- Hyvitysmaksutuotto on romahtanut viime vuodesta 30 %, vaikka kopioinnin määrä ei ole alentunut.
- Romahduksen syynä on se, ettei hyvitysmaksu enää seuraa teknistä kehitystä. Suuri osa yksityisestä kopiointista tehdään laitteilla, jotka eivät ole hyvitysmaksun piirissä.
- Siksi maksun piiriin tulee välittömästi ottaa tasapuolisesti myös uudet kopiointivälineet, kuten esimerkiksi MP3- soittimella varustetut puhelimet ja niiden muistikortit.

Hyvitysmaksun tarkoitus

Tekijänoikeuslaki sisältää merkittävän oikeudenrajoituksen: kuluttajat voivat hankkia kulttuuritallenteita ostamisen sijasta kopioimalla. Tämä on poikkeuksellinen etu. Se ei koske esimerkiksi tietokoneohjelmia.

Tätä etua ei ole tarkoitettu ilmaiseksi. Sen korvaukseksi on säädetty yksityisen kopioinnin hyvitysmaksu, jota Suomen lain mukaan on määrä kerätä kopiointivälineiden hinnassa.

Kyse on tekijänoikeuslaissa säädetystä tekijänoikeuskorvauksesta. Se perustuu EU-direktiiviin. EU-direktiivi edellyttää, että yksityisestä kopiointista järjestetään kohtuullinen hyvitys (fair compensation). Tämä on ehto sille, että yksityinen kopiointi voidaan jäsenmaassa sallia.

Edun ja hyvityksen suhde

Arvioitaessa, millainen hyvitys on määrältään kohtuullinen, on ensimmäiseksi syytä tarkastella kuluttajien saaman edun rahallista arvoa.

Tutkimusten mukaan suomalaiset kopioivat vuodessa noin 500 miljoonaa musiikkikappaletta ja 150 miljoonaa videoaineistoa. Jos ostetun musiikkikappaleen hintana pidetään 1 euroa ja av-tallenteen hintana 10 euroa, kopioinnin arvo on 2 miljardia euroa. Tätä suuruusluokkaa on kuluttajien saama hyöty.

Hyvitysmaksua on kuitenkin kertynyt viime vuosina noin 10–12 miljoonaa euroa. Miljardiluokan etu ja runsaan kymmenen miljoonan korvaus eivät ole missään suhteessa. Tämä yhtälö on erittäin edullinen kuluttajille, mutta äärimmäisen epäedullinen kulttuuriyrittäjille ja kulttuurin tekijöille.

Voi myös pohtia, mitä seuraisi jos yksityisen kopioinnin oikeus laajennettaisiin myös tietokoneohjelmiin – eli niitä saisi vaikkapa lainata kirjastosta ja valmistaa niistä 3–5 kopiota. Kuluttaja voisi vapaasti valita, ostaako uusimpia Microsoftin ja Applen ohjelmia vai lainaako niitä tutuilta kopioitavaksi.

Kuulostaa mahdottomalta, eikö totta? Tuollaisessa maailmassa ei tuntuisi olevan mahdollista harjoittaa kannattavaa elinkeino- ja ansiotoimintaa. Mutta siinä maailmassa kulttuuriala elää.

Järjestelmän summaarisuus

Hyvitysmaksujärjestelmä on summaarinen. Siksi se on luonteensa johdosta jossain määrin epätarkka. Hyvitysmaksullisille laitteille on aina kopioitu myös sellaista aineistoa, josta eri syistä ei kuulu maksaa hyvitysmaksua.

Tämä on aina otettu huomioon laitekohtaisesti, kun maksujen suuruutta määrätään. Näin tulee tehdä vastakin. Edellä kuvattu kuluttajan saaman hyödyn ja hyvitysmaksun suhde on hyvä pitää mielessä, kun hyvitysmaksujärjestelmää arvioidaan. Muun kuin hyvitysmaksun piiriin kuuluvan aineiston osuudesta ei nouse tosiasiallista ongelmaa.

Intressitahojen intressit tiedostettava

Tallennuslaitteita valmistava laiteollisuus on aktiivinen hyvitysmaksukeskusteluun osallistuja. Laiteteollisuus toimii vainomien liiketaloudellisten intressiensä pohjalta. Se ei ota huomioon kulttuurin pysyvyyttä ja jatkuvuutta, mikä taas onhyvitysmaksujärjestelmän perimmäinen tarkoitus.

Laiteteollisuus toivoo, että sen valmistamien laitteiden kuluttajahintoihin tulisi mahdollisimman vähän lisämaksuja, olipa kyse sitten veroista tai hyvitysmaksuista. Siten kuluttajan maksamasta hinnasta mahdollisimman suuri osa jäisi teollisuudelle. Tämä intressi ohjaa kaikkea teollisuuden argumentaatiota. Siksi teollisuus nostaa esille erilaisia summaarisen järjestelmän luonteeseen kuuluvia epätarkkuuksia – vaikka hyvityksen määrä on niin pieni suhteessa kopioidun aineiston markkinaarvoon, ettei mahdollisilla epätarkkuuksilla ole tässä yhtälössä käytännön merkitystä.

Kulttuurialan yritysten, tekijöiden ja taiteilijoiden edustajina me – Teosto, Gramex, Kopiosto ja Tuotos – taas haluamme muistuttaa siitä, miksi hyvitysmaksuksi kutsuttu tekijänoikeuskorvaustyyppi on säädetty. Sekä Suomen laki että Eudirektiivi edellyttävät, että tuotteidemme kopiointioikeudesta järjestetään kohtuullinen hyvitys (fair compensation), nykyinen hyvitystaso on aivan liian pieni suhteessa kopioitujen tuotteiden markkina-arvoon ja tämä epäoikeudenmukaisuus kasvaa, koska uudet kopiointivälineet on vastoin lain sanamuotoa jätetty hyvitysmaksun ulkopuolelle.

Haluamme huomauttaa, että hyvitysmaksu ei ole kulttuurin tukea, vaan se on luovan alan tekijöiden ja yrittäjien palkkaa. Lisäksi haluamme muistuttaa, että hyvitysmaksun ei ole voitu osoittaa aiheuttavan minkäänlaista haittaa laiteollisuudelle.

Ei vaikutusta markkinoihin

Sekä tallentavat digiboksit että MP3-soittimet ovat olleet menestystuotteita. Hyvitysmaksun ei voida väittää vaikeuttaneen niiden lanseerausta tai myyntiä. Sama koski myös C-kasetteja, CD-R ja DVD-R-levykeitä. Hyvitysmaksu ei nykyisessä suuruusluokassaan siis missään tapauksessa haittaa sen kohteena olevien tuotteiden myyntiä. Hyvitysmaksu ei myöskään vaikuta sähköisen markkinan kehitykseen. Maksu on laitteiden eikä kunkin transaktion tai palvelupaketin hinnassa. Siten se ei vaikuta verkkopalveluiden hintoihin. Sillä ei siten edes teoriassa voi olla vaikutusta verkkokauppojen syntyyn eikä teleoperaattoreiden palvelupakettien myyntiin.

Hyvitysmaksujärjestelmän tulee olla oikeudenmukainen ja kattava

Hyvitysmaksu seurasi Suomessa aiemmin teknistä kehitystä. Esimerkiksi silloin, kun kopiointi siirtyi kasettinauhureilta MP3-soittimiin ja videonauhureilta tallentaviin digibokseihin, myös hyvitysmaksu siirtyi näihin.

Enää näin ei tapahdu. Tutkimusten mukaan suuri osa yksityisestä kopioinnista tehdään nykyisin sellaisilla monitoimilaitteilla, jotka ovat hyvitysmaksun ulkopuolella. Näitä laitteita ovat mm. tietokoneet ja niiden ulkoiset lisämuistit, musiikkipuhelimet ja erityisesti matkapuhelimiin tarkoitetut muistikortit.

Tämä on merkittävä ongelma. Ellei maksua kerätä tasapuolisesti myös uusista kopiointivälineistä, korvaus pienenee perusteettomasti sitä mukaa kun uudet kopiointilaitteet korvaavat vanhat. Kotimaisen kulttuurin tulot pienenevät, vaikka kopiointi kasvaa. Tämä kehitys on jo käynnissä. Tuoreet osavuositilastot osoittavat, että hyvitysmaksua kertyy tänä vuonna 30 % vähemmän kuin viime vuonna.

Direktiiviin perustuvan lakisääteisen maksun tulisi kohdella tasapuolisesti erilaisia laitteita. Esimerkkinä voi käyttää MP3-soitinta ja MP3-soittimen sisältävää matkapuhelinta. On selvää, että tällainen puhelin monesti korvaa MP3-soittimen. Ei ole perusteltua, että toisen hinnassa on maksua, mutta toisen hinnassa ei.

Merkittävässä määrin -kriteeriä tulee toteuttaa

Tekijänoikeuslain 26 a §:n mukaan hyvitysmaksua tulee maksaa laitteista, joihin teos voidaan tallentaa ja joita ”merkittävässä määrin” käytetään yksityiseen kopiointiin. Laissa ei siis vaadita, että laitetta käytettäisiin pääasiallisesti yksityiseen kopiointiin. Asiasta keskusteltiin ja se ratkaistiin nykyistä tekijänoikeuslakia säädettäessä. Keskustelua pyrkivät jatkamaan tahot, jotka pyrkivät saamaan etua omalle liiketoiminnalleen muiden toimijoiden kustannuksella.

Käytännön ratkaisu hybridilaitteiden maksuttamisessa tehtiin silloin, kun hyvitysmaksua alettiin kerätä tallentavista

digibokseista. Vaikka niiden pääasiallinen käyttötapa ja -tarkoitus oli tv-kuvan näkyville saaminen, ne otettiin maksun piiriin, koska niissä oli tallennusominaisuus.

Muu aineisto

Hyvitysmaksun suuruudessa on aina huomioitu se, että kopiointilaitteille voidaan tallentaa muutakin kuin suojattua aineistoa. Samoin tulee toimia myös uusien laitteiden kohdalla.

DRM:ien merkitys

Direktiivin mukaan on otettava huomioon "missä määrin yksityisen kappaleen valmistamisen estäviä teknisiä toimenpiteitä on käytetty". Tämä liittyy sekä kopiointitutkimuksiin että hyvitysmaksun suuruuteen.

- Kopiointitutkimuksissa kopiosuojausten käyttö otetaan huomioon automaattisesti. Tekniikkana on tutkia todellisuudessa tapahtuneen kopioinnin määrää. Jos aineiston kopiointi on estetty, se ei kopioitu. Näissä tutkimuksissa kopiosuojattu aineisto jää kopiointilukujen ulkopuolelle, joten tulokset ovat validit.

- Hyvityksen tason määrittämisessä tulee direktiivin mukaan ottaa huomioon se, missä määrin kopiointia estäviä teknisiä suojauskeinoja on tosiasiallisesti käytetty. Pelkästään tällaisten suojausten käyttömahdollisuutta hyvityksen tason määrittämisen kriteereinä direktiivi ei mainitse. Suomen perustuslain suojaaman yrittämisen ja elinkeinonharjoittamisen vapauten luonnollisesti kuuluu vapaus päättää, käyttääkö tällaisia suojauskeinoja. Ei ole mitään perusteita sellaiselle tulkinnalle, että pelkkä kopiointisuojausten käyttömahdollisuus voisi vaikuttaa hyvitysmaksun määrään.

Tekijänoikeuskorvaus on käyttö- eikä vahingonkorvausta

Hyvitysmaksu on yksi tekijänoikeuskorvausten muoto. Sellaisena se on käyttökorvausta eikä vahingonkorvausta. Silti keskusteluissa esiintyy jatkuvasti kysymys siitä, missä määrin kopioinnin aiheuttama haitta tulisi huomioida. Direktiivi ei esitä, että haitta olisi joko yksinomainen tai edes tärkein kriteeri. Haitta esitetään esimerkkinä siitä, millaisia seikkoja voidaan ottaa huomioon.

Suomen lainsäätäjät on implementoinut direktiivin oikein, sen antaman liikkumavaran puitteissa. Hyvitysmaksusäädöksessämme ei ole mainintaa haitan huomioon ottamisesta. Kyse on yhdestä tekijänoikeuskorvauksen muodosta, jota maksetaan käytöstä eikä syntyneistä vahingoista. Hyvitysmaksu on summaarisesti kerättyä käyttökorvausta, ja silloin on tärkeintä arvioida sitä erittäin suurta hyötyä, jonka käyttäjät saavat.

LIITE 2: Tietoa hyvitysmaksun neuvottelukunnan teettämistä tutkimuksista

Laitealan ja oikeudenhaltijoiden yhteisen Hyvitysmaksun neuvottelukunnan tuoreet tutkimukset kertovat muun muassa seuraavaa:

- Vajaa miljoona suomalaista käyttää MP3-soittimella/mediasoittimella varustettua matkapuhelintaan niin aktiivisesti musiikin tallentamiseen, että heillä on puhelimessaan keskimäärin 97 musiikkikappaletta. Yhteensä heillä on puhelimillaan arviolta yli 90 miljoonaa musiikkikappaletta. (Taloustutkimus 04/2009, n=1002, edustava otos 15–79-vuotiaista suomalaisista)
- Noin 210 000 suomalaista on tallentanut ulkoiselle kovalevyille suojattua videosisältöä ja noin 370 000 musiikkia. Tallennusmääriä kuvaa se, että noin 115 000 hengellä on tutkimuksen mukaan ulkoiselle kovalevyille tallennettuna yli 500 musiikkitiedostoa, yhteensä siis vähintään 57,5 miljoonaa musiikkitiedostoa. (Taloustutkimus 05/2009, n=2007, edustava otos 15–79-vuotiaista suomalaisista)
- Noin 850 000 suomalaista on tallentanut USB-muistille musiikki- tai videotiedostoja. (Taloustutkimus 10/2008, n=1015, edustava otos 15–79-vuotiaista suomalaisista)